

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

**“ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ
З ПЕРШОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ГАЛУЗЕВОГО СПРЯМОВАННЯ
(АНГЛІЙСЬКА МОВА)”**

**(для бакалаврів
філологічних спеціальностей)**

МАУП

Київ 2005

Підготовлено кандидатом педагогічних наук, завідувачем кафедри теорії та практики перекладу *Л. В. Сакун*

Затверджено на засіданні кафедри теорії та практики перекладу (протокол № 7 від 12.05.03)

Перезатверджено на засіданні кафедри теорії та практики перекладу (протокол № 1 від 30.08.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Сакун Л. В. Навчальна програма дисципліни “Теорія та практика перекладу з першої іноземної мови галузевого спрямування (англійська мова)” (для бакалаврів філологічних спеціальностей). — К.: МАУП, 2005. — 24 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, рекомендації щодо письмового та усного перекладу, методику викладання теорії та практики перекладу, залікові та екзаменаційні вимоги з курсу теорії та практики перекладу, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Переклад як наука і практика відомий з давніх часів, коли прामова почала поділятися на окремі мови і постала потреба в людях, які б знали кілька мов і були здатні перекладати співбесіди людей різних мовних груп.

Однак як теорія і практика переклад був визнаний самостійною наукою лише на початку ХХ ст. Перекладознавство сформувалось у самостійну дисципліну як розділ мовознавства у 30-х роках минулого століття.

Нині переклад як галузь наукових досліджень має усталені традиції. В умовах розширення міжнародних зв'язків і обміну інформацією перекладознавство почало швидко розвиватись і дістало статусу самостійної наукової дисципліни з власною теоретичною базою, термінологією та концептуальним апаратом.

Починаючи зі встановлення мовних відповідностей між мовами оригіналу теорія перекладу йшла шляхом усвідомлення перекладацького процесу як багатоаспектного явища, в якому порівнюються не лише мовні форми, а й мовне бачення світу і ситуації спілкування відповідно до широкого кола позамовних факторів, які визначаються загальним поняттям культури. У більш повному вигляді такий підхід до процесу перекладу відображений у теоретичній моделі, що розглядає переклад як акт міжмовної комунікації.

У теоретичному і мовознавчому контекстах перекладознавство є інтегральною галуззю знань, що тісно пов'язана з антропологією, етнографією, соціолінгвістикою, психолінгвістикою, історією лінгвістики (зокрема, історією германістики для англійської мови), порівняльним мовознавством, граматиною тексту, психометодикою, методикою викладання іноземних мов.

Перекладознавство вивчає такі важливі проблеми науки про мову, як мова і мислення, мова і картина світу, мова і перспективи розвитку цивілізації, мова і культура. Це дає підстави для дослідження й пошуку позитивних моментів у межах методики викладання професійної дисципліни, або, іншими словами, зарахувати розв'язання зазначених проблем до сфери прикладної лінгвістики.

Стан сучасної прикладної лінгвістики відповідає теорії, яка вважає переклад актом міжмовної комунікації. Переваги розглядуваної моделі полягають у тому, що перекладацькі явища розглядаються не ізольовано, а з позицій їх комунікативної установки. Для студентів важливим є

здобуття знань про співвідношення мовних функцій у відповідній парі мов і відмінностей у способах їх мовного вираження.

Такою ж мірою важливим є прагматичний аспект комунікативної теорії перекладу, що передбачає порівняння не лише двох мовних кодів, а й двох культурних спільнот. Пропонована навчальна дисципліна покликана сприяти якнайширшому застосуванню на практиці навчання перекладу як професії. В основу навчання покладено положення, що ґрунтуються на системі термінів і концепцій у межах усвідомлення не лише комунікативної моделі, а й застосування професії перекладача в усіх галузях як перспективної сфери у прикладному і прагматичному розумінні.

Переклад

Англійська мова поширена в усіх частинах світу. Вона є рідною для більшості населення Великобританії, Австралії, Нової Зеландії, Сполучених Штатів Америки, Канади. У більшості країн світу англійську мову використовують для написання ділових і комерційних документів. Вона є однією з п'яти офіційних мов Організації Об'єднаних Націй поряд з французькою, іспанською, російською та китайською. Усі резолюції та інші важливі документи ООН видаються переліченими мовами.

Англійською мовою проводяться засідання Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН (вона є для них робочою мовою). Англійська мова — це мова міжнародної торгівлі, бізнесу, дипломатії, туризму. Однією з вимог міжнародних стандартів є володіння іноземними мовами. Англійською мовою обов'язково повинні володіти фахівці, які працюють у сфері міжнародної економіки.

З огляду на зазначене доволі нагальною стала проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів усіх сфер економіки, які б відповідали вимогам міжнародних стандартів.

На сучасному етапі розвитку світової спільноти особливого значення набуває знання іноземних мов, адже отримання інформації в усіх галузях науково-технічних досягнень людства потребує від фахівця здобуття певного рівня підготовки щодо іноземних мов. Серед різноманіття видів мовної підготовки важливе місце посідає теорія і практика перекладу, основні аспекти та етапи навчання якої розглянемо далі.

Переклад — це передання інформації, поданої однією мовою, що в такому разі називається вихідною, на іншу мову, що називається цільовою, мовними засобами останньої.

За формами здійснення зазначеного процесу переклад поділяється на два види: письмовий і усний, які, у свою чергу, мають різні аспекти.

Розрізняють кілька видів письмового перекладу: художній, що передбачає роботу з творами прози, драматургії, поезії, і науковий (технічний, військовий тощо).

Зазначені види перекладу потребують від людини ґрунтовної мовної підготовки і щодо рідної мови, і щодо іноземної, з якою людина працює. Крім того, у кожному окремому випадку перекладацької діяльності перекладач має бути обізнаний у справі, якою займається (наприклад, закони просодії, якщо йдеться про переклад поезії; відповідні знання з медицини, якщо йдеться про питання кардіології, онкології тощо; електроніки та інформатики, якщо йдеться про комп'ютерну техніку або програмування).

Усе зазначене не виключає потреби консультацій із фахівцями з різних аспектів конкретної проблеми. Жодний рівень ерудиції окремо взятої людини не може задовольнити сучасних потреб пошуку інформації. Величезну допомогу з цього погляду подають перекладачеві сучасні словники. Працювати зі словником не так вже й просто, як може видасться людині, не обізнаній із суті проблеми. Проте якщо фахівцю з письмового перекладу стають у пригоді різноманітні словники, довідники і, зрештою, фахівці певної галузі, то перекладачеві, який має справу з усним перекладом, доводиться бути сам-на-сам із джерелом інформації. Часу на використання довідників чи отримання консультації експертів він не має. Отже, людина, що працює над усним перекладом, повинна мати багато спеціальних навичок і високий рівень мовної підготовки.

Усний переклад поділяється на послідовний і синхронний. У процесі послідовного перекладу перекладач має певний час для належного опрацювання одержаної інформації. Під час синхронного перекладу перекладач такої можливості не має. Отже, синхронний переклад — це, так би мовити, “найвищий пілотаж”, що передбачає спеціальну тривалу підготовку людей з достатньою мовною базою.

Синхронний переклад, у свою чергу, поділяється на кілька підвидів, які детально розглянемо в окремих розділах програми.

Підготовка фахівців у галузі послідовного та синхронного перекладу потребує належного технічного обладнання, великої бази аудіо- та відеоматеріалів для спеціальної обробки та належної спрямованості.

Нарешті, послідовний і синхронний переклади можуть бути двосторонніми, тобто з іноземної мови на рідну і навпаки.

Мета курсу

Мета зазначеного **курсу** — підготувати фахівців з різних видів перекладу з контингенту студентів Інституту лінгвістики Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Завдання курсу

- Ознайомити студентів з основними теоретичними принципами усного і письмового перекладу як прикладної науки.
- Підготувати студентів до оволодіння професійними навичками і прийомами усного та письмового перекладу.
- Сформувати у студентів теоретичні знання з найважливіших видів мовно-розумової діяльності з метою використання здобутих знань у практиці усного і письмового перекладу.
- Сформувати і закріпити у студентів стійкі практичні навички усного та письмового перекладу, навчити їх основним видам лексичних, стилістичних і граматичних перетворень у процесі перекладу з метою досягнення адекватної якості перекладу.
- Навчити студентів техніці вільного усного перекладу з метою проведення ділових переговорів англійською мовою і ведення бізнесу іноземною мовою.
- Здійснити психологічну підготовку студентів до подолання міжмовного бар'єру, досягнення максимальної швидкості, адекватності та коректності перекладу з метою успішного взаєморозуміння сторін при спілкуванні.
- Сформувати у студентів професійні навички роботи з текстами різної орієнтації, написаними англійською мовою, і навчити використовувати здобуті знання.
- Навчити студентів різним видам комп'ютерного опрацювання текстів, написаних англійською мовою.
- Сформувати у студентів навички з композиції ділових листів, реферування матеріалів, складання анотацій, резюме та інших видів ділової документації.
- Навчити студентів долати психологічний і міжмовний бар'єри, досягати максимальної і безпомилкової побіжності та адекватності перекладу з метою якнайповнішого порозуміння сторін при спілкуванні.
- Розвинути у студентів уміння і навички ведення ділової документації англійською мовою.

- Навчити студентів розв'язувати бізнес-завдання засобами якісного перекладу та іншим прикладним знаряддям.
- Навчити студентів розв'язувати психологічні та екстралінгвістичні (у тому числі країнознавчі) проблеми і долати труднощі, пов'язані з практикою перекладу на ділових переговорах, що ведуться англійською мовою.
- Сформувати у студентів професійні практичні вміння і навички самостійного ведення переговорів англійською мовою.

Структура курсу

Повний професійно-орієнтований курс теорії та практики перекладу викладається протягом шести семестрів починаючи з третього і складається з трьох етапів:

- початкового (практичного) — I–II семестри;
- базового (теоретичного) — IV–VI семестри;
- спеціалізованого — VII–VIII семестри.

Завдання курсу тісно пов'язані з усім обсягом професійних обов'язків перекладача, фахівця з різних галузей, що визначають необхідний для нього обсяг лінгвістичних і професійних знань, а також перекладацьких умінь і навичок.

Коло професійних обов'язків, які виконуватимуть випускники зазначеної спеціальності, доволі велике. Це може бути перекладацька робота з письмовими матеріалами або робота, пов'язана з перекладом усного мовлення в обсязі широкого кола відповідної тематики загальнополітичного, економічного, краєзнавчого та суто повсякденного змісту.

ПИСЬМОВИЙ ПЕРЕКЛАД

Види письмового перекладу

Частковий переклад

Використовується для передання цільовою мовою вихідного тексту з метою загального ознайомлення з ним, коли подробиці не є комунікативно релевантними.

Вибірковий частковий переклад

Використовується при перекладі змісту доповідей, ділових листів, стандартних повідомлень, газетних матеріалів та інших аналогічних текстів або висловлювань, коли потрібно отримати уявлення про характер вихідного тексту або стилю автора, але докладніше ознайомлення з текстом чи стилем не належить до першочергових завдань.

Функціональний частковий переклад

Використовується для скорочення або спрощення вихідних текстів, розрахованих на масового читача або на споживача вищого рівня готовності до сприйняття вихідних текстів такого типу, як рекази, адаптації, версії тощо.

Повний переклад

Використовується для передання вихідних текстів, зміст яких має таке велике значення, що потребує детального розгляду тексту, який перекладається.

Буквальний повний переклад

Використовується рідко, наприклад, з навчальною або науковою метою, для академічних видавництв унікальних текстів, зокрема епосу та ін.

Процес перекладу починається зі сприймання думки, висловленої однією мовою, і завершується її оформленням іншою мовою. Сприйняття мови ґрунтується або на зорових, або на слухових відчуттях. Остаточне оформлення мови може бути здійснене тільки двома засобами: письмово або усно.

З огляду на викладене розрізняють чотири основних види перекладу: зорово-письмовий, зорово-усний, письмовий та усний на слух. Перелічені види перекладу також диференціюються. Так, переклад на слух може бути одно-, двостороннім тощо.

Підготовка до перекладу письмових текстів

Швидкий перегляд тексту

Перед початком перекладу тексту перекладач повинен попередньо переглянути текст. Той, хто читає текст, повинен швидко переглянути його, не заглиблюючись у деталі. Не рекомендується зупинятися для

вивчення деталей. Такий процес називається швидким переглядом тексту.

Перекладач повинен зрозуміти:

- для якої аудиторії написаний текст (широкої, професіоналів);
- тип тексту (звіт, приватний чи офіційний лист, стаття, реклама);
- основну мету автора (описати, повідомити, пояснити, інструкувати, переконати, рекламувати);
- загальний зміст тексту.

Додаткова інформація, пов'язана зі змістом тексту

Зміст тексту передається не лише за допомогою слів. Усі тексти містять також невербальні знаки. Це можуть бути особливості стилю, різні типи шрифтів, жирний відтиск, підкреслення, курсив. Значення цих особливостей залежать від тематики тексту. В одному тексті курсив може використовуватись для підкреслення слова, в іншому він може вказувати на що особливо слід звертати увагу або використовуватись для виділення підзаголовка.

Зовнішній вигляд і оформлення тексту

Особливості розташування і форматування тексту так само є невербальними сигналами. Наприклад:

Колонтитул: назва, що друкується зверху сторінки і вказує на предмет, який розглядатиметься в певному розділі або колонці.

Назва: повідомляє про зміст тексту.

Підзаголовок: коротко ознайомлює зі змістом тексту, є введенням або поясненням (характерно для журнальних і газетних статей).

Фотографії: зображення, пов'язані зі статтею або текстом. Подають додаткову зорову інформацію.

Написи: коментарі до зображень, пов'язаних із текстом.

Параграф: як правило, висвітлює одну тему. Усі параграфи логічно взаємопов'язані.

Графіки, діаграми, гістограми та ін.: візуалізують інформацію, подану в тексті.

Аналіз структури тексту

Більшість текстів починається з назви й іноді з підзаголовком. Потім наводяться вступ і основний текст, що супроводжується висновками або

підбиттям підсумків. Важливий етап підготовчої роботи у процесі перекладу — прогноз (передбачення).

Що краще перекладач зможе передбачити те, що можна очікувати в тексті, то швидше й ефективніше він перекладатиме. Процес прогнозування починається з перекладу назви тексту. Підзаголовок повідомляє перекладачу, про що йтиметься в тексті (про зміст параграфа).

Структурний аналіз

Параграф складається з групи речень. Кількість речень і слів у параграфі залежить від теми. У середньому параграфи містять 75–150 слів. Кожний параграф висвітлює одну тему тексту. Підзаголовок, як правило, виділяється в окремий абзац.

Типові параграфи газетного тексту складаються з трьох частин. Перше речення містить основні теми параграфа. Речення теми (називається тезисом, або ключовим реченням) містить нове положення або основну думку тексту.

У другій частині параграфа містяться речення, що розвивають тему. Ці речення можуть містити пояснення, уточнення, деталі, приклади тощо. Останнє речення параграфа найчастіше завершує тему або пов'язує текст з наступним параграфом.

Якщо текст добре організований, перекладач швидко розуміє весь зміст з перших речень параграфа. Параграфи логічно взаємопов'язані за допомогою слів. Ці слова також використовуються в межах тексту параграфа.

Аналіз пунктуації

Пунктуація здебільшого ґрунтується на граматиці. Наприклад, коми часто використовуються для відокремлення підрядних речень і вставних слів. Якщо перекладач розуміє значення розділових знаків, йому легше зрозуміти граматичні конструкції і зміст складних речень.

Розділові знаки вказують також, за бажанням автора, перекладачу або читачеві на необхідність інтерпретації тексту. Наприклад, якщо автор бере якісь слова у дужки, то ця частина речення повинна інтерпретуватись як доповнення до речення або пояснення автора.

Усвідомлення точки зору автора

Читаючи текст, перекладач робить певні висновки або припущення щодо думки автора: чи є вона нейтральною, або автор висловлює влас-

ну думку. Автор висловлює свої думки в різний спосіб: додаючи певні фрази або підсилюючи слова. Він може також додавати слова, які висловлюють його здивування, почуття прикрасі або інші емоції, наприклад, слова *несподівано, шкода, я розчарований*.

Автор може також використовувати слова, які вказують на ступінь впевненості, наприклад *впевнений, завжди, часто, можливо, рідко, іноді*.

Інша можливість полягає в тому, що автор додає слова, щоб прокоментувати більш-менш об'єктивні факти. Автор може також висловлювати власну точку зору, поширюючи значення слова. Наприклад, якщо йдеться про щось велике, автор може використовувати слова *велетенське, гігантське*, щоб показати своє здивування. Якщо чогось дуже мало, він може використовувати слова *мікроскопічні, маленькі*.

Уточнення значення ключових слів

Навіть досвідчений фахівець зустрічає в тексті слова, переклад яких він не знає. Часто бракує часу, щоб знайти всі слова у словнику. Це означає, що перекладач повинен взяти на себе відповідальність за значення слова, яке він перекладає. При цьому він не повинен спалювати, перекутити зміст фрази, яку він перекладає.

УСНИЙ ПЕРЕКЛАД

Зорово-усний переклад з аркуша є складним психологічним процесом. Кваліфікований зорово-усний переклад з аркуша — це вид синхронного перекладу, який слід відрізнити від послідовного перекладу з аркуша. При послідовному перекладі процеси сприйняття тексту і його оформлення чергуються. Спочатку перекладач читає речення або його частину подумки, а потім перекладає прочитане. Після цього він читає подумки наступне речення і так до кінця тексту.

Під час зорово-усного синхронного перекладу одночасно відбувається оформлення перекладу одного речення і сприймання наступної частини іншого тексту, тобто те саме, що відбувається у процесі усного синхронного перекладу на слух.

Основна відмінність цих двох видів синхронного перекладу полягає у сприйманні. У процесі зорово-усного перекладу сприймання зорове, а у другому випадку — слухове. Крім того, у разі усного перекладу на слух перекладач не може регулювати швидкість подання тексту, а у

процесі зорово-усного перекладу з аркуша швидкість подання матеріалу залежить виключно від перекладача.

Отже, перед майбутнім фахівцем-перекладачем постає кілька принципів завдань, від виконання яких залежить успіх його професійної діяльності. Насамперед треба досягти підвищеної швидкості читання іншомовного тексту подумки.

Водночас необхідно відпрацювати навички швидкого зорово-усного перекладу, синхронізації зорового сприймання і мовлення, переключення, а також розвинути пам'ять.

Для відпрацювання навичок переключення і розвитку пам'яті існує багато вправ, випробуваних на практиці і таких, що теоретично обґрунтовані в методичній літературі. Розглянемо деякі з них.

Вправи на “мікрореферування”

Студентам подається текст спочатку рідною мовою, а згодом іноземною і ставиться завдання коротко прореферувати його спочатку рідною, а потім іноземною мовою. Це привчає студентів, прослухавши текст або прочитавши його, коротко передати його основні елементи. Такі вправи розвивають навички виокремлення в тексті найважливішого, а також розвивають пам'ять, адже згодом тексти збільшуються за обсягом.

Вправи на сприйняття числівників на слух

Відомо, що відсоток числівників, що вживаються в усній мові, мізерний порівняно з іншими частинами мови. Отже, потрібні вправи на розпізнавання та сприйняття цього виду лексики. Студентам видається умовний код “шифрованої” радіограми. Кодується звичайне речення: про погоду, приїзд делегації тощо.

Шифрограма подається студентам голосом або технічними засобами. Після однієї–двох вправ рекомендується подавати текст невідомою студентам мовою (наприклад, латинською) для того, щоб виключити елемент вгадування окремих літер у випадках, коли студент не розібрав числівник. Адже за допомогою спелінга можна вгадати, яку літеру не почув або не розібрав студент. Вправа має елемент гри, а тому з інтересом сприймається різними за віком слухачами.

Вправи на читання з лічбою

Цей вид вправ полягає у сприянні розвитку навичок швидкого читання. Вправа побудована так. Студентам пропонується читати текст рідною мовою подумки і водночас лічити вголос рідною мовою. Згодом вправа виконується на матеріалі однієї іноземної, а другої (рахунок) рідної. І нарешті, вправа виконується за умов обох іноземних мов.

Рекомендується читати текст на початковому етапі щонайбільше три хвилини. Після цього підраховується кількість слів, прочитаних за хвилину. Навички швидкого читання бажано відпрацьовувати під час самостійної роботи вдома протягом 10–15 хвилин щоденно.

Як відомо, у процесі сприймання слова беруть участь зорові, слухові та артикуляційні органи людини. Зорове сприймання та слухова репродукція здійснюються значно швидше, ніж артикуляційна репродукція, тому що м'язи скорочуються значно повільніше, ніж фізіологічні процеси в зорових і слухових органах.

Для прискорення читання необхідно максимально зменшити питому вагу артикуляційних органів у сприйманні слова. Лічба вголос одночасно з читанням навантажує артикуляційні органи сторонньою діяльністю, у такий спосіб зменшивши їх участь у сприйманні слова. Спочатку це викликає певні труднощі, але згодом мозок пристосовується до нових умов, і швидкість читання помітно зростає, а ступінь розуміння тексту не знижується.

Творчий мовномисленнєвий процес усного перекладу

1. Творчий процес перекладача

- 1.1. Чотири етапи обробки інформації при усному перекладі.
- 1.2. Подолання труднощів при сприйнятті іноземної мови на слух.
- 1.3. Проблеми загального, контекстуального і детального розуміння мови.
- 1.4. Утруднення слухового сприйняття у розпізнаванні слів, структур, речень при ефекті так званого злиття звуків.
- 1.5. Основні прийоми раціонального запам'ятовування вхідної інформації.
- 1.6. Межі допустимих скорочень при перекладі. Час (паузи) витримки при перекладі.
- 1.7. Навчання прийомам раціонального перекладу при усному перекладі та їх практичне використання.

- 1.8. Прийоми і способи нестандартного перекладу в усному перекладі.
- 1.9. Секрети майстерності перекладача.

2. Автоматизація процесу усного перекладу. Техніка перекладу і критерії її оцінки

3. Окремі норми і стандарти щодо міжнародних вимог до усного перекладу

- 3.1. Мовні норми.
  - 3.1.1. Міжнародні правила усного перекладу власних назв, аббревіатур, скорочень та інших особливих лексичних одиниць.
  - 3.1.2. Міжнародні канони вимови загальної та країнознавчої лексики, фонетичні розбіжності вимови в різних варіантах англійської мови.
  - 3.1.3. Розбіжності у використанні артиклів з географічними назвами, іншої особливої лексики у британській, американській і стандартній англійській мовах.
  - 3.1.4. Граматичні, лексичні, стилістичні та інші розбіжності у британській, американській і стандартній англійській мовах. Норми і відхилення.
  - 3.1.5. Окремі питання лінгвокраїнознавства країн, мова яких використовується при усному перекладі.
- 3.2. Деякі правові питання усного перекладу у зв'язку з міжнародними переговорами будь-якого рівня.
- 3.3. Етичні норми при усному перекладі.
- 3.4. Дипломатичні функції і аспекти в роботі перекладача.

4. Психологічні особливості роботи усного перекладача

- 4.1. Психологічні труднощі усного перекладу.
  - 4.1.1. Психологічні та психолінгвістичні аспекти творчості в роботі усного перекладача.
  - 4.1.2. Урахування тривалої стресової ситуації як процесу нормального явища при усному перекладі.
  - 4.1.3. Шляхи подолання психологічного бар'єра на початку процесу усного перекладу.

- 4.1.4. Найтипівіші скарги перекладачів у випадках недостатньої психологічної підготовки до усного перекладу (страх, “стан шоку”, збій ритму дихання, втрата голосу, “провали в пам’яті”, емоційний “колапс”, втрата адаптаційних механізмів та ін.).
- 4.1.5. Запобігання психологічним зривам у перекладача. Профілактика інформаційного перевантаження перекладача. Бригадний метод при синхронному перекладі.
- 4.2. Екстралінгвістичні (позамовні) труднощі та проблеми взаєморозуміння і перекладу, що виникають у роботі із зарубіжними бізнес-партнерами.
  - 4.2.1. Екстралінгвістичні та психологічні труднощі й нюанси поведінки усного перекладача при мовному партнерстві.
  - 4.2.2. Можливості, норми та шляхи психологічної співпраці з мовними партнерами.
  - 4.2.3. Мовна етика перекладача. Ознайомлення з деякими питаннями деонтології (етики професійної поведінки та культури) перекладача.

5. Практика усного перекладу

- 5.1. Особливості й відмінності перекладу з рідної мови на англійську і навпаки.
- 5.2. Відмінності у довготі звучання адекватного обсягу інформаційного блоку в англійській, російській та українській мовах.
- 5.3. Причини значних розбіжностей у довгому звучанні перекладених усних блоків інформації, їх значення для правильного планування усних переговорів.
- 5.4. “Парадоксальні” позитивні результати навчання усного перекладу через інтенсивну практику перекладу з рідної мови на іноземну (зокрема, англійську).
- 5.5. Навчання усному перекладу із зоровим спиранням на письмовий текст з використанням вправ рідною та англійською мовами.
- 5.6. Курс і практика перекладу розраховані на ознайомлення студентів, які вивчають лінгвістичну теорію, з основними розділами теорії перекладу, її термінологією, закономірностями та принципами різних видів перекладу, а також визначення соціокультурного значення перекладу і сфер його застосування.

- 5.7. Засвоєння навичок швидкого перекладу без пауз і зупинок.
- 5.8. Навчання прийомам раціонального запам'ятовування вхідної інформації.

6. Спеціальні справи для тренування пам'яті та концентрації уваги

- 6.1. Навчання ритму, фразуванню, інтонації, правильному диханню. Моделювання і автоматизація мовних структур. Вправи.
- 6.2. Практичне засвоєння навичок “абзацного” (послідовного) і синхронного перекладу.
- 6.3. Підготовка до стажування (практики) в організації як усного перекладача (асистента менеджера, офіс-секретаря, перекладача-референта, гід/супроводжуючої особи зі знанням мови). Практика у “віртуальному офісі”.
- 6.4. Психологічна підготовка усного перекладача для роботи в умовах “стресу”.
- 6.5. Використання технічних засобів навчання і можливостей персонального комп'ютера, комп'ютерних систем для підвищення якості усного перекладу.
- 6.6. Можливості комп'ютерних вузлів, Internet, електронної пошти для інформаційного забезпечення суспільства.

У лінгвістичному плані курс перекладу в галузі зазначеної спеціальності має забезпечити

1) вивчення:

- іншомовної загальнополітичної, економічної та краєзнавчої термінології, фразеології та певною мірою сленгу;
- характерних особливостей та стилю іншомовних матеріалів у галузі зазначеної тематики;

2) розвиток таких перекладацьких умінь та навичок:

- зорово-письмового перекладу;
- зорово-усного перекладу з аркуша;
- двобічного усного перекладу на слух;
- письмового та усного перекладу на слух інформації, що подається технічними засобами (радіо, магнітофон), тощо;
- швидкого перекладу й читання іншомовних матеріалів із зазначеної спеціальності з вичерпним розумінням змісту і стислим переданням основної думки рідною мовою.

Після вивчення курсу студенти повинні уміти:

- правильно формулювати основні теоретичні проблеми перекладознавства;
- застосовувати здобуті знання у процесі практичного перекладу;
- самостійно застосовувати лексичні та граматичні трансформації у процесі практичного перекладу;
- розрізняти рівні, одиниці, види та типи перекладу;
- здійснювати адекватний письмовий та усний переклад з іноземної (англійської) мови на рідну і навпаки, оцінювати якість виконаного перекладу;
- швидко і впевнено користуватися двомовними тлумачними, термінологічними та фразеологічними словниками, а також словниками синонімів і тезаурусами.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ (АНГЛІЙСЬКА МОВА)

На питання, чи потрібна іноземна мова фахівцеві в галузі економіки і права на початку XXI ст., відповіді можна тільки ствердно. Особливої ваги набуває знання іноземної мови в галузі бізнесу й менеджменту, адже останні неможливо уявити без контактів із зарубіжними, а отже, іношомовними партнерами. І насамперед це стосується працівників усіх сфер.

За підрахунками статистиків, англійською мовою у світі розмовляють приблизно 400 млн осіб, німецькою — дещо менше.

Програмою навчання студентів МАУП передбачається ґрунтовне вивчення англійської мови. Мовна підготовка студентів полягає у практичному опануванні ними мови з метою застосування її в різних аспектах бізнесу і менеджменту. Для досягнення цієї мети необхідно додержуватись обов'язкових умов, однією з яких є інтенсивна мовна робота не тільки під час академічних занять, а й у позаурочний час.

Методика викладання іноземної мови, спрямована на практичне оволодіння нею, передбачає, що найімовірніше “навчання з нуля” треба починати тільки тоді, коли на попередніх етапах здобування знань з певної галузі студенти вивчали німецьку, французьку, іспанську або китайську мову. Вивчення граматичного матеріалу в усіх інших випадках повинно мати оглядовий характер.

Практичному оволодінню англійською мовою сприяє метод так званого двобічного перекладу, коли, використовуючи на початковому етапі навчання мови неодмінно найлегші (але обов'язково високої мовної якості!) англомовні тексти, викладач буде заняття так, що одночасно працюють три

студенти, один з яких читає текст мовою оригіналу, другий перекладає з голосу рідною мовою, а третій повертає речення в первинний стан. При застосуванні такого методу студенти за невеликий проміжок часу опановують усі три види роботи над текстом, запам'ятовуючи певну кількість мовних стереотипів. Навіть у разі використання для навчання казок і оповідань студенти запам'ятовують велику кількість мовних стереотипів повсякденного життя.

З перших днів навчання мови однаковою мірою має застосовуватись монологічне і діалогічне мовлення. Спочатку студентам пропонується по черзі ставити запитання до прочитаного тексту і відповідати на них, а потім переказати цей текст англійською мовою, послідовно продовжуючи його так само по чергову.

З перших етапів навчання іноземної мови необхідно привчати студентів до сприйняття англійської мови з голосу. До речі, приблизно 60 % матеріалу, що використовується різними англійськими методиками для перевірки знань тих, хто вивчає англійську мову, побудовані на вправах, пов'язаних із сприйняттям тексту з голосу. Цей аспект мовних знань і навичок є чи не найскладнішим.

Практика свідчить про необхідність копійки та тривалої підготовки студентів до сприймання мовлення англійською з голосу, швидкої адаптації до способу мовлення співрозмовника, вимови, зміни гучності звучання, швидкості, обсягу пропонованого для перекладу.

Звичайно, для того щоб швидко перекладати з рідної мови на іноземну, перекладач повинен мати достатній лексичний запас. А для цього тільки аудиторних занять недостатньо.

Студенти повинні з першого дня навчання привчатись до самостійної роботи: самостійного, синтетичного, позааудиторного читання.

Водночас не слід одразу вимагати від студентів звернення до оригінальних текстів. Велика кількість незнайомих слів і виразів, потреба багаторазового звертання до словника можуть відбити у студента бажання вивчати іноземну мову. Тому на початковому етапі студентам потрібно пропонувати для читання найпростіші іноземні тексти. При цьому установку треба робити на правильному і швидкому читанні, перекладі уривків з підготовленого тексту без попереднього їх перегляду, що є однією з форм синхронного перекладу зорово-усним перекладом, що потребує максимальної зосередженості та уваги.

Зорово-усний переклад значно легший від перекладу з голосу. Але для переходу до тренування і відпрацювання усного одностороннього синхронного перекладу потрібно спочатку ретельно відпрацювати всі елементи послідовного перекладу: усного послідовного перекладу з рідної мови на іноземну, мовлення уповільненої швидкості з великими паузами для перекладача, іншомовлення нормальної швидкості з мінімальними паузами для

перекладача з поступовим збільшенням обсягу уривка, що пропонується перекладачеві для запам'ятовування і перекладу.

Такі самі вправи слід застосовувати для навчання перекладу з іноземної мови на рідну.

У процесі виконання згаданих вправ треба привчати студентів чітко розмежовувати поняття письмового та усного перекладу. Важливо навчити студентів розуміти думку співбесідника і з мінімальними втратами викладати її рідною мовою. Для досягнення зазначеної мети найефективніше і найрезультативніше використовувати вправи, що мають характер ігор.

Прикладом таких вправ є запис з голосу, а потім прослуховування іншомовного тексту, що подається технічними засобами у вигляді “зашифрованої радіограми”. Текст подається шифрованою за умов заздалегідь розданого студентам “коду”. Записавши шифровку, скажімо, прогнозу погоди, студенти “дешифрують” її. У такий спосіб відпрацьовуються увага, швидкість запису інформації, робота з числівниками, яких у звичайній розмові чи повідомленні, як правило, небагато, а тому без тренування вони сприймаються важко.

Щоправда, недолік розглядуваного виду вправ полягає в тому, що студенти, знаючи орфографію слова, можуть вгадувати її, не дослухавши його до кінця. Щоб запобігти цьому, можна згодом пропонувати фрази французькою чи латинською мовою, коли елемент вгадування виключений. Переклад після “дешифровки”, звичайно, подає викладач. Це можуть бути крилаті фрази, афоризми тощо.

Розглянемо ще одну вправу, яку застосовують у процесі підготовки перекладачів для синхронного перекладу. Студентам роздаються тексти (спочатку рідною, а потім іноземною мовою, що вивчається; спочатку прості, а потім складніші й оригінальні), які вони читають подумки, одночасно рахуючи вголос (спочатку рідною мовою, а згодом іноземною, що вивчається). На виконання вправи відводиться 2–3 хвилини. Після цього студенти записують число, до якого вони встигли порахувати, і кількість слів, які прочитали протягом відведеного часу. Словами вважаються всі мовні знаки — частини мови, сполучники, артиклі та ін. Після цього студентам пропонується переказати спочатку рідною мовою, а згодом іноземною зміст прочитаного тексту. Крім зазначеного вправа розвиває вміння швидко читати.

У процесі підготовки перекладачів багато уваги слід приділяти розвитку світогляду і всебічної культури студентів. Йдеться про поглиблене ознайомлення майбутніх референтів-перекладачів з реаліями англословних та інших країн і етнічних угруповань. Зокрема, вивчаються біографії і творчі надбання письменників, поетів, художників, композиторів, політиків, головні історичні події у розвитку держави, їх географія.

ЗАЛКОВІ ТА ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ВИМОГИ З КУРСУ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Екзамен з теорії та практики перекладу складається з двох етапів:

I — письмовий переклад.

II — усний переклад.

Вимоги до екзамену

IV семестр

I етап

1. Вміти письмово перекладати оригінальний англійський текст на українську мову, користуючись словником. Обсяг — 2000 друкованих знаків протягом двох академічних годин.
2. Вміти письмово перекладати з української мови на англійську, користуючись словником. Обсяг — 1500 друкованих знаків протягом двох академічних годин.

II етап

1. Вміти відповісти на запитання теоретичного характеру в обсязі матеріалу, викладеного на лекціях протягом IV семестру (одне запитання).
2. Вміти прореферувати українською мовою англійський текст, що було подано за допомогою технічних засобів навчання. Час звучання — 2–3 хвилини.
3. Вміти перекладати усно з англійської мови на українську і нав-паки з голосу коротенькі діалоги уповільненого викладання. Послідовний переклад. Час звучання — 2–3 хвилини.

VI семестр

I етап

1. Вміти письмово перекладати оригінальний англійський текст на українську мову, користуючись словником. Обсяг — 2000 друкованих знаків протягом однієї академічної години.
2. Вміти письмово перекладати з української мови на англійську, користуючись словником. Обсяг — 1500 друкованих знаків протягом однієї академічної години.

II етап

1. Вміти відповідати на запитання теоретичного характеру в обсязі матеріалу, викладеного протягом VI семестру.

2. Вміти усно перекладати з аркуша англійський текст на українську мову без словника і попереднього перегляду тексту. Елементи зорово-усного синхронного перекладу зі спиранням на текст. Обсяг — 500 друкованих знаків.
3. Вміти прореферувати англійською мовою український текст, що було подано за допомогою технічних засобів навчання. Час звучання — 3–5 хвилин.
4. Вміти працювати в режимі послідовного перекладу з англійської мови на українську і навпаки з текстом, що подається технічними засобами в нормальному темпі. Час звучання — 3–5 хвилин.
5. Вміти прореферувати український текст, що було переглянуто протягом двох хвилин, англійською мовою. Обсяг тексту — 2500 друкованих знаків.

VIII семестр

I етап

1. Вміти письмово перекладати оригінальний англійський текст на українську мову, користуючись словником. Обсяг — 2500 друкованих знаків протягом однієї академічної години.
2. Вміти письмово перекласти текст з української мови на англійську, користуючись словником. Обсяг — 1500 друкованих знаків протягом однієї академічної години.

II етап

1. Вміти відповідати на запитання теоретичного характеру в обсязі курсу теорії та практики перекладу, викладеного протягом шести семестрів.
2. Вміти працювати в режимі послідовного перекладу англо-української розмови з тематики в межах спеціальності. Час — 10–12 хвилин.
3. Вміти синхронно перекладати зі спиранням на текст з англійської мови на українську і навпаки.
4. Вміти максимально повно конспектувати англійський текст українською мовою.
5. Вміти синхронно перекладати англійський текст, що подається в уповільненому темпі засобами техніки. Час звучання — 2–3 хвилини.
6. Вміти синхронно перекладати український текст, що подається в уповільненому темпі технічними засобами. Час звучання — 2–3 хвилини.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Ажнюк В. В.* Українські власні назви в англійському написанні // Мовознавство. — 1993. — № 1.
2. *Акуленко В. В.* Вопросы интернационализации словарного состава. — Харьков, 1972.
3. *Анатольев К.* Modern Diplomacy. Principles, Documents, People. — М., 1972.
4. *Бархударов Л. С.* Язык и перевод. — М., 1975.
5. *Борисенко И. И.* Учебные задания по английскому языку к спецкурсу “Особенности языка дипломатических документов”. — К., 1986.
6. *Виссон Линн.* Синхронный перевод с русского на английский. — М., 2000.
7. *Влахов С., Флорин С.* Непереводимое в переводе. — М., 1980.
8. *Гак В., Левин Ю.* Курс перевода. Французский язык. — М., 1980.
9. *Зорівчак Р. П.* Реалія і переклад. — Львів, 1989.
10. *Казакова Т. А.* Практические основы перевода. English-Russian; Russian-English. — СПб.: Союз, 2000.
11. *Карабан В.* Посібник-довідник з перекладу англійської науково-технічної літератури на українську мову. — К., 1997.
12. *Комиссаров В. Н.* Слово о переводе. — М., 1973.
13. *Комиссаров В. Н.* Теория перевода. — М., 1990.
14. *Конституція України.* — К., 1996.
15. *Коптілов В. В.* Теорія і практика перекладу. — К., 1982.
16. *Корунець І. В.* Принципи і способи перекладу українських особових і географічних назв англійською мовою // Мовознавство. — 1993. — № 3.
17. *Миньяр-Белоручев Р. К.* Теория и методы перевода. — М., 1996.
18. *Муравьев В.* Ложные друзья переводчика. — М., 1969.
19. *Основи перекладу / Г. Є. Мірам, В. В. Дайнеко та ін.* — К.: Ніка Центр, 2002.
20. *Рецкер Я.* Теория перевода и переводческая практика. — М., 1974.
21. *Семенец О., Панасьев А.* История перевода. — К., 1991.
22. *Федоров А. В.* Основы общей теории перевода. — М., 1983.
23. *Чужакин А., Палажченко П.* Мир перевода, или вечный поиск взаимопонимания. — М., 1999.
24. *Чужакин А.* Мир перевода — 2. Practicum Upgrade. — М., 1999.
25. *Чужакин А.* Мир перевода — 3. Practicum Plus. — М., 2000.

26. Чужакин А., Петренко К. Мир перевода — 5. АС-2000. — М., 2000.
27. Чередниченко О., Коваль Ю. Теорія і практика перекладу. — К., 1995.
28. Швейцер А. Д. Теория перевода. — М., 1988.
29. Юсупов Р. А. Введение в теорию и практику перевода. — М., 1988.
30. *An Outline of American Government* // US Information Agency. — 1989.
31. *Basic Facts About the United Nations* // Department of Public Information. — UN — KY, 1992.
32. *Gavinsky O. N. English Translations of Ukraine's Contemporary Literature. Poetry — a Way to Nation's Mentality Apprehension. Proceedings. UNESCO Department // Kyiv State Linguistic Univers. — 2000. — LINGUAPAX-VIII. — Vol. 3. — P. 467–471.*
33. *Hatim D., Lefevere A. eds. Translation, History and Culture. — London, 1990.*
34. *May R. The Translator in the Text. — Evanston, 1994.*
35. *Seidl J., McMordie W. English Idioms // Oxford Univers. Press. — 1988.*
36. *The World Book Encyclopedia. — World Book International, 1992–1994.*

Тексти міждержавних угод та договорів, ділових контрактів, інших офіційних документів.

Газети та журнали: The International Herald Tribune, The Guardian, The Financial Times, the Economist, Business Week, Time, The Ukrainian Weekly, The Ukraine Illustrated Monthly.

Євро-бюлетень. Інформаційний бюлетень делегації Європейської комісії в Україні.

Додаткова

1. Тетради перекладача: Сборник.
2. Газетно-публіцистичні тексти.
3. Науково-технічні тексти.
4. Офіційно-ділові тексти.
5. Словники: двомовні, тлумачні, фразеологічні, термінологічні.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Письмовий переклад	7
Усний переклад.....	11
Методика викладання теорії та практики перекладу (англійська мова).....	17
Залікові та екзаменаційні вимоги з курсу теорії та практики перекладу	20
Список рекомендованої літератури.....	22

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп'ютерне верстання

Н. В. Медведєва
І. В. Хронюк
Т. Г. Замура

МАУП

Зам. № ВКЦ-1459

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП